

ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАУКАТА И ИНОВАЦИИТЕ В СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ”

Проф. д-р Борислав Борисов, СА „Д. А. Ценов” – Свищов

Резюме: В своята 80-годишна история СА „Д. А. Ценов” има утвърдени позиции в областта на развитието на икономическата и управленската наука. Факторите на външната среда обаче, не оказват благоприятно влияние върху развитието на научните изследвания във висшите учебни заведения. Това наложи да се приемат няколко стратегически документа, насочени към формирането на нова политика по отношение развитието на науката и иновациите. Реакцията на всеки ВУЗ изисква обективен анализ на силните и слабите му страни, на възможностите и заплахите (SWOT анализ) и на тази база определяне на перспективите за развитието му.

Ключови думи: наука, иновации, SWOT анализ, Стопанска академия.

България все още изостава в областта на развитието на науката и иновациите и попада в най-неблагоприятната група на „скромните иноватори”¹. Това налага преосмисляне на националната политика в тази област. Ето защо през последните години бяха приети няколко стратегически документа за стимулиране на научните изследвания въобще и в частност – във висшите училища. В Стратегията за развитие на висшето образование в Република България (СВО) за периода 2014-2020 г.² се казва: „През последните години не беше трансформирана и модернизирана връзката между обучението и научните изследвания – дейности, които по традиция са институционално разделени в България. Като едно от основните предизвикателства, свързани с връзката между обучението и научните изследвания се посочва „недостатъчна комерсиализация на научните резултати”³.

Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020 е друг стратегически документ, разработен с разбирането, че на-

¹ За повече подробности виж European Innovation Scoreboard 2016, на сайта на ЕК http://www.mi.government.bg/files/useruploads/files/vop/inovacionna_strategia.pdf, посетено на 26.09.2016.

² <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=962>, посетено на 26.09.2016.

³ Пак там, с. 17.

учните изследвания, технологичното развитие и иновациите са двигател на съвременната икономика в модерните общества⁴. Един от приоритетите на Стратегията е „По-добра координация на политиките в областта на образованието, научните изследвания и иновациите”⁵, а като причина България за изостава в научните изследвания е посочена „изкуственото разделение на науката и висшето образование, налагано от модела на научно-иновативната система в страната до 90 г. и трудностите, свързани с преодоляване на виждането за университетите като чисто образователни структури.”⁶. Първата задача, поставена в Стратегията за научни изследвания е „Повишаване на динамичността, резултатността и ефективността на научноизследователската и развойна дейност в полза на икономиката и обществото”⁷, а втората е „Изграждане на устойчива връзка образование-наука-бизнес като основа за развитие на икономиката, базирана на знанието”⁸. С цел укрепване на социалните измерения на науката, в Стратегията се препоръчва създаването на специализирани „магазини на науката” към различни публични организации. „Магазини на науката” са специализирани структури, които осъществяват връзката между потребностите на обществото и провежданите научни изследвания.

През 2010 г. беше приета Национална пътна карта за научна инфраструктура на България,⁹ която впоследствие през 2014 г. беше актуализирана. Пътната карта определя европейските и националните инфраструктури, които ще бъдат развивани с цел постигане на конкурентноспособна и иновативна икономика. Научната инфраструктура е неделим компонент при изграждането на „триъгълника на знанието” – образование, наука и иновации – и е ефективен начин за концентрация на научен потенциал и на ресурси.

Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020¹⁰ също си поставя стратегическа цел за стимулиране на системата за научни изследвания, съобразено с нуждите на индустрията. В аналитичната част на Стратегията се прави констатацията, че „липсва институционална обвързаност между научно-изследователската дейност и обучението, което има много негативни ефекти. Водещите институти от БАН, както и водещите со-

⁴ www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=1692, посетено на 26.09.2016.

⁵ Пак там, с. 5.

⁶ Пак там, с. 15.

⁷ Пак там, с. 45.

⁸ Пак там, с. 52.

⁹ <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=919>, посетено на 26.09.2016

¹⁰ http://www.mi.government.bg/files/useruploads/files/vop/inovacionna_strategia.pdf, посетено на 26.09.2016.

фийски университети продължават да акцентират върху фундаменталните изследвания. Останалите не успяват да произведат научен продукт с международна значимост и по този начин са с ограничен достъп до конкурентно финансиране”¹¹.

Едва ли е необходимо да привеждаме повече аргументи за това, че националните стратегически документи в областта на науката и образованието силно застъпват тезата за повече наука в университетите. Как се позиционира Стопанска академия „Д. А. Ценов” в съществуващата среда за наука и иновации можем да преценим чрез SWOT анализ, при който обект на анализа е Стопанската академия, а неговия предмет – научната дейност в Академията. Възможностите и потенциалните заплахи на външната среда, от една страна и силните и слабите страни на Академията, от друга, могат да се видят на таблицата:

Таблица 1. SWOT анализ на научната и иновационна дейност на Стопанска академия „Д. А. Ценов” Свищов

Възможности	Заплахи
• Финансиране на научно-изследователски проекти от Фонд „Научни изследвания”, Националния иновационен фонд и ОП „Наука и образование за интелигентен растеж”; • Използване на идеите и инициативите, заложи в национални стратегически документи, като: Националната стратегия за научни изследвания 2020 и Националната пътна карта за научна инфраструктура; • Възползване от предвиденото в ИСИСРБ 2014-2020 стимулиране на иновациите в селското стопанство, въвеждане на иновации в туристическите дейности и стимулирането на иновациите в рибарството и аквакултурите. • Използване на възможностите, които дава подкрепата на цифровия растеж и електронното управление, в т.ч. на ускореното развитие на услугите на електронното управление, заложи в ИСИСРБ 2014-2020;	• Намаляване на бюджетните средства поради съществуващата система за финансиране на висшето образование; • Запазване или понижаване на ниския дял на държавните средства, отделяне за наука и иновации; • Запазване или понижаване на размера на частните инвестиции за наука; • Продължаващо разделение на науката и висшето образование, липсата на изисквания и стимули за по-активна научна дейност в университетите; • Продължаваща липса на финансови инструменти, които да доведат до ускоряване на технологичните иновации като програми за начален капитал за верификация на иновативни идеи, схеми да стартиращи предприятия и за рисков капитал; • Намаляване притока на млади хора в науката и липса на стимули за тяхното задържане за реализирането на научна кариера; • Отсъствие на политика за насърчване взаимодействието между елементите на националната иновационна система; • Подценяване необходимостта от съвре-

¹¹ Пак там, с. 22.

• Използване на научния потенциал на преподавателите за разработване и управление на проекти с практическа приложимост, финансирани от оперативните програми, Програмата за развитие на селското стопанство, както и на Програмите за европейско териториално сътрудничество.	менно управление на интелектуалната собственост в университетите; • Изолиране на ВУЗ-овете от областите на висше образование икономика и администрация и управление от приоритетните области на Иновационната стратегия за интелигентна специализация и Приоритетна ос 1 „Научни изследвания и технологично развитие” на ОП „Наука и образование за интелигентен растеж”.
Силни страни	Слаби страни
• Добра научна инфраструктура, не изискваща големи инвестиции; • Наличие на национално утвърдени научни издания; • Възстановяващ се авторитет и позиции на СА сред партньорите и обществеността; • Наличие на квалифицирани преподаватели, признати специалисти в основните области на икономиката, управлението и администрацията; • Добри институционална и програмни акредитации с високи оценки, вкл. за подготовка на докторанти; • Актуализирани учебни програми; • Добра Стратегия за развитие на научно изследователската дейност; • Подходящ „тон на върха” и декларирано желание от страна на ръководството за развитие на научната дейност.	• Научните издания не са реферирани в световните бази данни като SCOPUS, Web of Knowledge, ScienceDirect и др.; • Заплащането на преподавателите е свързано само с учебния процес, но не и с научната дейност; • Липса на значими интердисциплинарни научни изследвания; • Липса на големи проекти с национално значение и резултати; • Липса на изисквания и стимули за развитие на проектната дейност на катедрено ниво; • Недостатъчно ефективни връзки с бизнес структури, които да водят до конкретни икономически резултати; • Недостатъчна практическа насоченост на някои учебни програми; • Формално провеждане на преддипломни стажове и отсъствие на такива в рамките на учебните семестри; • Липса на патенти и защитени търговски марки на СА „Д. А. Ценов”; • Липса на визия за участие в spin-off структури; • Липса на Правилник за научната дейност; • В националната пътна карта за научна инфраструктура Стопанска академия „Д. А. Ценов” не се споменава в списъка от девет научни инфраструктури, дори и в групата научни организации, формираща инфраструктурата Европейско социално изследване за България (ESSurvey) или в групата на Националния център за високопроизводителни и разпределени пресмятания (EGI и PRACE), които са близки до научните области, застъпени в Академията.

Изводи

Без да задълбочаваме анализа с оценки на значимостта и влиянието на факторите, се вижда, че преобладават слабостите над силните страни и заплахите на средата над благоприятните възможности, т.е. Стопанска академия се намира в най-неблагоприятната ситуация, формирана от взаимодействието на външните и вътрешните фактори. За такива ситуации се предлагат стратегии, насочени към свиване на някои неприсъщи разходи, търсене на алтернативни приходоизточници, създаване на партньорства и сформирани на стратегически алианси, както и аутсорсинг, т.е. използване на възможностите на външни организации за осъществяване на научни изследвания. За да не допълваме списъка от насоки за развитие, предлагани в повечето стратегически документи, които казват какво трябва да се направи, но не и как, ще предложим някои конкретни мерки, които биха могли да очертаят нови перспективи за развитието на научните изследвания и иновациите в Стопанска академия „Д. А. Ценов“:

- Институционализация на иновационната и проектна дейност, т.е. създаване на съвет, комисия или друг орган, които приоритетно да се занимава със стратегическо управление на иновациите и проектната дейност;
- Създаване на електронна иновационна борса и/или магазин на науката, като посредническо звено между организациите търсещи и предлагащи иновации и научни разработки в областта на икономиката и администрацията и управлението;
- Инициране създаването на регионален иновационен алианс (научен клъстер или иновационен хъб), като обединяваща структура между Академията, деконцентрираните и децентрализираните държавни структури, научните институти, бизнес инкубаторите, агенциите за регионално развитие, неправителствените организации, представителите на водещи фирми и иновативни предприятия на територията на Северен централен район;
- Стимулиране създаването на съвместни предприятия или консорциуми с частни фирми (spin-off) за работа по различни научни и научно-приложни проекти;
- Регламентиране възможността част от лекциите в Академията (напр. 20%) да се предоставят на доказали се специалисти от практиката, макар и без научна степен и длъжност, като за тази цел се разработи „А+Б програма“ (Академия плюс бизнес), съвместно с представителите на бизнеса;
- Създаване на тесни партньорски отношения с Регионалния съвет за развитие на СЦРП, с Областните съвети за развитие от района

и с общинските ръководства, за реализиране на съвместни проекти и подпомагането им с експерти при разработването на секторните политики;

- Активно лобиране за включване на Стопанска академия в някои от научните инфраструктури, застъпени в Националната пътна карта за научна инфраструктура;

- Създаване на научни школи по отделни актуални направления на икономическата и управленската наука и практика;

- Стремение към валоризация на научните изследвания.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020, http://www.mi.government.bg/files/useruploads/files/vop/inovacionna_strategia.pdf.
2. Национална стратегия за развитие на научните изследвания 2020, www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=1692.
3. Национална пътна карта за научна инфраструктура на България, <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=919>
4. Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014-2020 г., <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=962>.
5. European Innovation Scoreboard, на сайта на Европейската комисия https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_bg.